

To što dativ i izvan normativnoga propisa čuva svoje prijedloge, dakle što imamo i izvan književnoga jezika očuvane prijedloge uz dativ, svakako je posljedica neutralizirane opozicije dativa i lokativa. Zato i u onim slučajevima gdje književni jezik ima *protiv* i *blizu* uz genitiv, još uvijek je moguće da je to u nekom govoru uz dativ, jer ako je dativ u tim slučajevima dobro očuvan s prijedlozima, nema nikakva razloga da npr. *blizu* ne bi uza se imao dativ s glagolima kretanja; npr. *Onda smo došli sasvim blizu njemu*. A komparativni oblik *bliže* i u književnome je jeziku danas s dativom iako to npr. ne registrira ni Rječnik MH-MS ni Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika.

U slučajevima gdje nema dakle nikakve razlike ni po naglasku između dativa i lokativa sva ta raspodjela prijedloga nije se morala zbiti tako kako smo je mi vidjeli. Međutim, paradoksalno, jezična norma s jedne strane propisuje prijedloge uz dativ, a s druge čuva razliku između dativa i lokativa. Težnje u deklinacijskom sustavu pokazuju da to ne ide skupa.

Na kraju, jasnoga odgovora na postavljeno pitanje u naslovu ne nudimo, iako je to za književni jezik, a to u našim prilikama po prilici najčešće znači: za jezičnu normu, veoma potrebno. Zašto ga ne nudimo već smo rekli: treba tražiti podatke koji to najbolje svjedoče, a tek ako tih podataka ne bude, onda se na temelju konstatacija koje smo iznijeli može reći kada je to dativ, a kada lokativ. A uz sve to jezični propis o spominjanim prijedlozima trebalo bi malčko izmijeniti. Jedino što je očito, to je da to nikako nije samo lokativ, što je već davno naslutio i M. Stevanović. Jedino što se sa Stevanovićem ne možemo složiti u polaznim kriterijima za klasifikaciju, pa čak ni u slučaju kad posve zanemarimo naglaske.

Sažetak

Dragutin Raguž, Zavod za jezik, Zagreb

UDK 801.563.21:808.61/.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 6. veljače 1984.

Cases which agree with the preposition PREMA

The author considers the question whether the preposition *prema* in the Croatian or Serbian language agrees with the dative or the locative case. He presents some important ideas concerning the nature of these cases.

FRAZEOLOŠKI PAROVI RIJEČI

Jasna Melvinger

Iz *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika*¹ izdvojili smo frazeme koji sadrže tzv. frazeološke parove riječi, odnosno, kako ih još nazivaju, parne ili blizanačke modele. Kao što je u frazeologiji poznato², to su karakteristične frazeologizirane strukture koje sadrže dvije, iznimno tri riječi što pripadaju istoj morfološkoj vrsti, a spojene

¹ Josip Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. ŠK, Zagreb, 1982.

² Vidi npr. Wolfgang Fleischer, *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, Leipzig, 1982.

su ili s pomoću veznika (ponajčešće sastavnoga), ili asindetiki, ili s pomoću prijedloga. Značenje frazeološkog para jest metafora koja proistječe iz kombinacije oba člana ili pak jedan od članova nijansira, pojačava, odnosno posebno ističe drugi član.

U ovom ćemo članku frazeološki par riječi promatrati i tumačiti kao dva člana frazema čija podudarnost može biti izražena na različitim jezičnim razinama. To su riječi koje ne pripadaju samo obavezno istoj morfološkoj vrsti, nego su ponajčešće međusobno usaglašene još i/ili fonološki (u njihovom se sastavu organizirano pojavljuju iste fonološke jedinice), i/ili tvorbeno (sadrže iste leksičke morfeme), i/ili sintaktički (u koordinativnom su odnosu), i/ili semantički (sadrže skupine zajedničkih komponenata značenja³), i/ili tematski – asocijativno (odnose se na „predmete” koji su u izvanjezičnoj zbilji u stanovitoj svezi).

Dakle, ovdje tvrdimo da frazeološki parovi u našem jeziku sadrže riječi koje se ne podudaraju obavezno samo morfološki, nego su obavezno usuglašene barem na još jedan od navedenih načina, katkad na sve te načine, a ponajčešće se pojavljuju različite kombinacije više jezičnih sredstava. Npr. u frazemu *kao bog i šeširdžija* 'ne može se usporediti (u isticanju suprotnosti), sasvim različito, drugačije, nikako ne ide jedno s drugim' usuglašenost članova morfološka je i sintaktička, u frazemu *laža i paralaža* 'neobično veliki lažljivac, lažac nad lašcima' i morfološka, i fonološka, i tvorbeno, i sintaktička, i semantička, i tematski – asocijativna, a u frazemu *strah i trepet* 'veliki strah, strahovanje, ono od čega se strepi' izostaje samo podudarnost na tvorbenoj razini, s tim što je ovaj tip i ponajčešći.

U daljem ćemo izlaganju pobliže protumačiti vrste frazeoloških parova na svim jezičnim razinama na kojima se njihovi članovi mogu podudarati i ilustrirat ćemo to primjerima.

1. Morfološka podudarnost članova frazeološkog para riječi

Matešićev rječnik sadrži najviše primjera imeničkih frazeoloških parova riječi, zatim pridjevskih, priložnih, zamjениčkih i glagolskih. Rjeđi su primjeri frazeoloških parova brojeva i usklika, a primjeri frazeoloških parova prijedloga i veznika u ovom se rječniku ne pojavljuju. U frazeološkim studijama rađenim na građi drugih jezika obično se veli da se u frazeološkom paru mogu pojaviti sve vrste riječi te ne tvrdimo kako primjeri koji nedostaju u Matešićevu rječniku uopće ne postoje u jeziku. (Npr. *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*⁴ sadrži i frazem *ili – ili* 'neka se odluči, neka bude uspjeh ili neuspjeh', a u razgovornom se jeziku može čuti i čvrsta sveza *glasati za i protiv* 'glasati bez mogućnosti suzdržavanja, bez mogućnosti neopredjeljivanja'.)

Ovdje ćemo navesti samo primjere morfološki različitih vrsta frazeoloških parova riječi iz Matešićeva rječnika⁵.

³ Za razliku od sema koji je najmanja semantička jedinica ista u svim jezicima, komponenta značenja jest relativni kompleksni razlikovni dio značenja čiji opseg i sadržaj ovisi o cilju analize. Vidi npr. E. A. Nida, *Componential Analysis of Meaning. An Introduction to Semantic Structures*, The Hague – Paris, 1975.

⁴ Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika, MH i MS, Zagreb – Novi Sad, 1967.

⁵ Matešićev rječnik sadrži i frazem *bog i bogme* 'zaista, stvarno, posve sigurno'. Rječnici riječ *bog* ne tumače kao modalnu riječ, nego samo kao imenicu, no držimo da je ovo primjer frazeološkog para modalnih riječi.

a) Frazeološki parovi imenica

trice i kućine 'bezvrijedne, beznačajne stvari, sitnice, svaštarije', *proći (kroz) sito i rešeto* 'biti bogata životna iskustva, svašta doživjeti i preživjeti', *od bešike do motike* 'od rođenja do smrti', *ne biti komu ni rod ni pomozbog* 'ne biti ni u kakvu srodstvu/ni u kakvoj vezi s kim';

b) Frazeološki parovi pridjeva

gol i bos 'jako siromašan, puki siromah, bez igdje ičega', *laže netko koliko je (kakav je) dug i širok* 'jako/besramno lagati' *ni kiseo ni veseo* 'neodređen, bezizražajan', *biti sit i presit koga, čega* 'biti vrlo nezadovoljan kim/čim; dojadilo je komu iznad svega';

c) Frazeološki parovi zamjenica

nitko i ništa 'sasvim bezvrijedan čovjek, nikogović, ništarija', *svašta i koješta*, 'stvari bez vrijednosti', besmislice, gluposti', *baviti se svim i svačim* 'obavljati razne poslove', *na sve ili ništa* 'riskirati';

d) Frazeološki parovi brojeva

ni pet ni šest 'odmah, bez oklijevanja, smjesta, bez mnogo razmišljanja', *ni pet ni devet* 'odmah bez oklijevanja, bez mnogo razmišljanja', *ne znati pet na devet* 'ne znati za šalu, biti žestok, nagao';

e) Frazeološki parovi glagola

agovati i blagovati 'lijepo živjeti, uživati', *pljuni pa zalijepi* 'makar kako, loše urađeno', *ni veži ni driješi* 'neodlučan, nesiguran u sebe, u koga se ne može pouzdati, nepouzdan', *vedriti i oblačiti* 'gospodariti, zapovijedati, imati veliku vlast, imati/voditi glavnu riječ';

f) Frazeološki parovi priloga

zbrda-zdola 'bez reda, nesređeno', *ni manje ni više* 'upravo toliko, točno', *tu i tamo* 'mjestimično, ponegdje, katkada', *dijeliti što lijevo i desno* 'dijeliti što na sve strane/svima i svakome';

g) Frazeološki parovi uzvika

ne znati ni bu ni mu 'ništa ne znati'

Treba još pripomenuti da frazeološki par katkad ne čine riječi određene morfološke vrste, nego glasovi, odnosno, slova. Npr. kao u frazemu *od a do ž (z)* 'sve, potpuno, od početka do kraja'.

Također, frazeološki parovi sadrže katkad jednu ili čak i dvije tzv. *unikalne komponente*. To su članovi frazema koji se ne mogu pojaviti kao samostalne jedinice leksičko-semantičkog jezičnog sustava. Unikalne komponente, dakle, i nisu riječi, nego samo formativi kojima jedino u okviru frazema kao cjeline biva pridruženo za frazem jedinstveno značenje.

Npr. frazem (*pa*) *dža ili bu* 'treba odlučiti jedno ili drugo, ili – ili' sadrži usklik *bu* i unikalnu komponentu *dža*.

Frazem *šuć-muć pa prolji* 'amo tamo, i ovako i onako, a u stvari bezvrijedno, besmisleno, nema od toga ništa, gluposti, besmislice' sadrži dvije unikalne komponente jer se formativi *šuć* i *muć* ne pojavljuju kao samostalne riječi, nego samo u okviru ovoga izraza.

Zato frazeološki parovi riječi s ovakvim komponentama ostaju izvan okvira morfološke klasifikacije prema vrstama riječi.

2. Fonološka podudarnost u frazeološkom paru riječi

Veoma se često fonemi koje sadrži jedan od članova frazeološkog para organizirano ponavljaju u drugom članu. Jednosložni i dvosložni parovi riječi katkad se međusobno razlikuju samo na temelju jedne fonološke opreke te tako tvore fonološke minimalne parove:

dužan i ružan 'prezadužen, dužan na sve strane', *ni šuša ni buša* 'neugledan i glup čovjek', *ni šuška ni buška* 'nitko i ništa', *bez ruha i kruha* 'bez ičega', *rutina i putina* 'bezvrijedna i beznačajna stvar', *cika i vika* 'velika buka, galama', *ne znati ni bu ni mu* 'ništa ne znati', *i ovce i novce (htjeti, željeti i sl.)* 'željeti, tražiti sve, biti nezasan, pohlepan', *plivati u slasti i lasti* 'živjeti u najvećem obilju, živjeti u velikom blagostanju', *bježati preko stoga i sloga* 'bježati što se brže može', *bez soka i smoka* 'bezvrijedan, slab', *ni silom ni milom* 'ni na koji način, nikako', *s oka ili s boka* 'na bilo koji način, po svaku cijenu, otkud bilo'.

I kada frazeološki par riječi nije istodobno i fonološki minimalni par, fonološke jedinice organizirano se ponavljaju.

Prkazat ćemo ovdje i različite vrste takvih primjera služeći se književnoteorijskom terminologijom:

a) različite rime

ni krvi ni strvi 'nikakva traga/znaka od koga', *svetkom i petkom* 'iz dana u dan, svakodnevno, bez odmora, uvijek', *zborom i tvorom* 'riječju i djelom', *jasno i glasno* 'posve jasno, razumljivo', *pravo i zdravo* 'direktno, otvoreno, odlučno, bez oklijevanja', *sramota i grehota* 'velika sramota', *od bešike do motike* 'od rođenja do smrti', *staze i bogaze* 'teško prolazni putovi', *slika i prilika* 'isti, po izgledu posve sličan', *kuka i motika* 'svi, sav narod listom, sve raspoložive snage';

b) aliteracije

zbrda zdola 'bez reda, neposredno', *teče (curi) med i mlijeko* 'ima svega u izobilju, vlada blagostanje, sve je u najboljem redu', *(sama) kost i koža* 'vrlo mršav', *s koca i konopca* 'bez reda, sa svake strane, svakakve vrste, svega i svačega', *strah i trepet* 'veliki strah, strahovanje, ono od čega se strepi', *bog i batina* 'glavni, istaknuti, onaj koji odlučuje', *Petar i Pavao* 'svatko', *nemati ni stida ni srama* 'biti bestidan/drzak/bezobrazan', *ići (skočiti) za koga i u vatru i u vodu* 'pristajati, ostajati uz koga i u najtežim prilikama, biti spreman na sve (bez obzira na opasnost, žrtvovati se za koga);

c) asonancije

i ala i vrana 'svi odreda, svi i svatko', *gol i bos* 'jako siromašan, puki siromah, bez igdje ičega', *Sodoma i Gomora* 'razvrat, najveća pokvarenost, propast, pakao', *s gora i s dola* 'odasvud, sa svih strana', *ni traga ni glasa od koga/čega* 'nikakva znaka od koga/čega, nikakva znaka ili vijesti od koga', *šakom i kapom* 'obilno, objeručke, neštedimice', *Janko i Marko* 'svi, svakojaki', *svila i kadifa* 'bogata i raskošna odjeća'.

Ovako posebno uređeni fonemski nizovi čine frazeološke parove posebno ekspresivnim. Rime, aliteracija i ostala organizirana ponavljanja glasova doprinose njihovom lakšem pamćenju i njihovom boljem održavanju u usmenoj predaji. Zato se može i pretpostaviti da su nastali i čuvali se u jeziku kao usmeni oblici.

3. Tvorbena podudarnost u frazeološkom paru riječi

Riječi u frazeološkom paru koje smatramo tvorbeno podudarnim imaju iste morfeme: korijenske, sufiksne ili, rjeđe, prefiksne.

a) Isti korijenski morfem

vidom i nevidom 'javno i tajno', *laža i paralaža* 'neobično veliki lažljivac, lažac nad lašcima', *biti (ostati) bez kuće i kućišta* 'biti (ostati) bez ikakvih materijalnih dobara', *ne biti komu ni kum ni prikumak* 'ne biti nikakav rod, ne biti blizak, nemati nikakve veze s kim', *lice i naličje* 'dobre i loše strane, vrline i nedostaci', *biti sit i presit koga, čega* 'biti vrlo nezadovoljan kim/čim, dojadilo je komu iznad svega', *živjeti kao glava i uzglavlje* 'živjeti u najvećem prijateljstvu, u slozi i ljubavi';

b) Isti sufiksni morfem

ni platiša ni vratiša 'neplaćanje, nepodmirenje kakve obaveze; *boljiš i goriš* 'dobro i zlo', *sramota i grehota* 'velika sramota', *bacati na koga drvlje i kamenje* 'žestoko koga napadati', *ni kusnuti ni liznuti* 'ni u što ne biti umiješan', *vratiti šilo za ognjilo* 'osvetiti se istom mjerom, vratiti milo za drago';

c) Isti prefiksni morfem

govoriti nadugačko i naširoko 'opširno i iscrpno govoriti, raspričati se', *navrat nanos* 'prenaglo, u žurbi, bez razmišljanja'.

4. Sintaktička podudarnost frazeološkog para riječi

Sintaktički podudarnima ovdje smatramo sintaktički koordinirane članove frazeološkog para čiji nastavački morfemi izražavaju iste kategorijalne odnose. Spojeni su ili s pomoću vezika (gotovo uvijek sastavnih) ili pak asindetički.

A. Sindetička koordinativna sveza među članovima frazeološkog para riječi

a) sastavni veznik *i, i ... i, (i) ... i*

kuka i motika 'svi, sav narod listom, sve raspoložive snage', *igrati se (poigrati se) s kim mačke i miša* 'raditi što s kim po miloj volji, poigravati se s kim, pretvarati se', *i ala i vrana* 'svi odreda, svatko', *biti komu i otac i majka* 'biti najmilijim i od najveće koristi', *ići (skočiti) za koga (i) u vatru i u vodu* 'pristajati, ostati uz koga i u najtežim prilikama, biti spreman na sve (bez obzira na opasnost), žrtvovati se za koga';

b) sastavni veznik *ni, ni ... ni, niti ... niti, nit ... nit*

nemati mira ni počinka 'nemati odmora, biti/nalaziti se u neprestanom kretanju', *ni živ ni mrtav* '1) vrlo preplašen, izvan sebe od straha, 2) nikako, nikada, ni po koju cijenu', *ne moći uhvatiti koga ni za glavu ni za rep* 'ne moći doznati što tko misli/hoće/govori', *niti vri niti kipi* 'nema hitnje, ne treba žuriti', *nit romoni nit govori* 'ništa ne govori, šuti';

c) Sastavni veznik *pa*

pljuni pa zalijepi 'makar kako, loše urađeno', *smučkaj pa prolj (prospi)* 'nešto što ništa ne valja, gluposti, besmislica', *šuć – muć pa prolj* 'tamo – amo, i ovako i onako, a u stvari bezvrijedno i besmisleno, nema od toga ništa, glupost, besmislica';

d) Rastavni veznik *ili*

više ili manje 'djelomično, unekoliko, do nekog stupnja, uglavnom, približno', *milom ili silom* 'svakako, bez obzira na to želi li ili ne želi, na bilo koji način', *s oka ili s boka* 'na bilo koji način, po svaku cijenu, otkud bilo'.

B. Asindetička koordinativna sveza među članovima frazeološkog para

zbrda-zdola 'bez reda, nesređeno, amo tamo', *povuci-potegni* 'vrlo teško, mučno, naporno, s neprilikama', *hoćeš-nećeš* 'milom ili silom, po svaku cijenu, mora se', *pravo-zdravo* 'direktno, otvoreno, odlučno, bez oklijevanja', *mile-lale* 'prijateljski, familiarno, popustljivo, s naročitim naklonošću', *navrat-nanos* 'prenaglo, u žurbi, bez razmišljanja'.

U frazeološkim parovima s prijedložnom svezom članovi nisu koordinirani, nastavčki morfemi im nisu istovrsni te ih ne možemo smatrati sintaktički podudarnima. Dajemo ovdje i primjere takvih frazema:

a) članovi frazeološkog para jesu dvije iste riječi koje se međusobno razlikuju samo po referencijalnom značenju:

prsa u prsa 'sasvim blizu, iz neposredne blizine', *poći iz ruke u ruku* 'prelaziti od jednog do drugog, mijenjati vlasnika', *ići ruku pod ruku* 'nastupati zajedno, biti u skladu', *ići nogu pred nogu* 'polako / oprezno ići, korak po korak / ne žureći se', *dok bi dlanom o dlan (udario, pljesnuo)* 'brzo, začas, odmah, u trenutku, u tren oka';

b) prijedlogom su spojene dvije različite riječi:

dati vjeru za nevjeru 'obećati što pa ne izvršiti', *prelijevati što iz šupljeg u prazno* 'baviti se uzaludnim, beskorisnim poslom, voditi prazne razgovore', *od a do ž (z)* 'sve, potpuno, od početka do kraja', *ići od nemila do nedraga* 'bezuspješno tražiti izlaz iz teške situacije, neprilike', *dati šilo za ognjilo* 'osvetiti se istom mjerom, vratiti milo za drago'.

5. Semantička podudarnost među članovima frazeološkog para riječi

Članovi frazeološkog para ponajčešće su semantički srodne riječi. Među njima postoje različiti paradigmatički odnosi semantičke sličnosti ili pak različitosti kao što su npr. sinonimija, heteronimija, antonimija⁶ i sl. Sve te različite vrste podudarnosti u strukturi značenja riječi koje čine frazeološki par ilustrirat ćemo ovdje primjerima.

a) Sinonimi

Članovi frazeološkog para jesu sinonimi, tj. takve riječi koje imaju posve isto denotatsko značenje, a međusobno se mogu razlikovati samo po ekspresivnoj i/ili stilističkoj konotaciji:

povuci-potegni 'vrlo teško, mučno, naporno, s neprilikama', *nema (nije) ni kraja ni konca* 'nikako da se završi, trajati vrlo dugo / vječno / bez prekida / neprestano', *huka i buka* 'uzbuna, metež, povika', *kao što je (kako je) red i običaj* 'kako se redovno radi, kako se pristoji', *bruka i sramota* 'velika bruka, velika sramota', *vratiti milo za drago* 'uzvratiti oštro, osvetiti se, odgovoriti jednakom mjerom'.

⁶ Uobičajeni termini leksičke semantike koji se upotrebljavaju pri tumačenju paradigmatičkih semantičkih odnosa među riječima. Vidi npr. A. Neubert, K. Hansen, M. Schentke, *Einführung in Wortbildung und Lexikalische Semantik*. Leipzig, 1982.

b) Heteronimi

Heteronimi su riječi koje imaju zajedničke komponente značenja jer označavaju različite podvrste jedne te iste vrste. Tako su npr. riječi *biber* i *sol* heteronimične jer specificiraju dvije podvrste vrste što se označava apstraktnijom riječi *začin*.

bježati od pluga i motike 'bježati sa sela, ne htjeti biti seljak / zemljoradnik', *svila i kadifa* 'bogata i raskošna odjeća', *gaće i košulja* 'slabo odjeveni i slabo naoružani vojnici, seljaci, golači', *biber i sol* '1) oštar i blag, 2) prosjed', *odvojiti se (rastati se, razdvojiti se) od stola i postelje (kreveta)* 'prirodno / pravno živjeti u bračnom odnosu (ali ne i praktično), *laže netko koliko je dug i širok* 'jako / besramno lagati'.

Katkad se heteronimima označavaju različiti dijelovi iste cjeline, obično dijelovi ljudskog i/ili životinjskog tijela:

(sama) kost i koža 'vrlo mršav', *ne dati se uhvatiti ni za glavu ni za rep* 'biti vješt / prepreden, činiti se pametnijim od drugih' *pojesti koga s perjem i kostima* 'nemilosrdno uništiti koga', *braniti se zubima i noktima* 'braniti se svom snagom / svim sredstvima'.

c) Komplementarne riječi

Članovi frazeološkog para često su komplementarne riječi, tj. riječi u kontradiktornoj suprotnosti koje se međusobno upotpunjuju. Ista komponenta značenja kod jednog je komplementarnog leksema određena pozitivno, a kod drugog negativno. Npr. riječi *brat* i *sestra* razlikuju se po tome što je kod jedne komponenta „spol” određena kao (+ muško), a kod druge kao (– muško).

ni živ ni mrtav '1) vrlo preplašen, izvan sebe od straha, 2) nikako, nikada, ni po koju cijenu', *kusi i repati* 'ološ, svakojaki ljudi, bilo tko', *biti komu i otac i majka* 'biti najmilijim i od najveće koristi', *živjeti kao brat i sestra* 'živjeti u slozi / miru / u ljubavi / bez intimnih odnosa', *paliti Bogu i vragu (đavolu) svijeću* 'nastojati udovoljiti dvjema stranama, ulagivati se dvjema stranama', *zvani i nezvani* 'svi bez izuzetka'.

d) Antonimi

Članovi frazeološkog para jesu antonimi, tj. riječi koje su također u suprotnom odnosu, međutim, ta suprotnost nije kontradiktorna, kao u komplementarnih leksema, nego polarna. Antonimima se označavaju samo dvije polarne točke na stanovitoj skali vrijednosti koja sadrži i druge međustupnjeve. Npr. antonimi *malo* i *veliko* označavaju odstupanje ispod stanovite norme veličine, odnosno, odstupanje iznad te norme, a središnji dio na istoj skali vrijednosti (međustupnjevi „ni mali ni velik”, odnosno, „normalne veličine”) ove riječi ne obuhvaćaju. Inače, članovi frazeološkog para riječi, kada su u suprotnom odnosu, mnogo su češće komplementarne nego antonimičke riječi. Pojavljuje se, ipak, par primjera:

staro i mlado 'svi odreda, svi bez razlike' *malo i veliko* 'svi bez razlike, bez obzira na uzrast'.

e) Hiperonimi / hiponimi

Između članova frazeološkog para može postojati i hijerarhijski odnos naročite vrste: prvi je član nadređen jer označava kakvu cjelinu, a drugi je član podređen jer označava neodjeljivi dio te cjeline. Npr. u odnosu riječi *prst* i *nokat prst* je nadređeni leksem, hiperonim, a *nokat* je podređeni leksem, hiponim.

biti s kim kao prst i nokat 'biti s kim u postojanoj vezi / u nerazdruživom prijateljstvu', *glavom i bradom* 'osobno, lično, sam', *biti (ostati) bez kuće i kućišta* 'biti / ostati bez ikakvih materijalnih dobara, bez ičega'.

6. Tematsko-asocijativna sveza članova frazeološkog para

U primjerima koje ćemo ovdje navesti među riječima u frazeološkom paru nema nikakve semantičke srodnosti, tj. one se po svom značenjskom ustrojstvu posve razlikuju. Međutim, te se riječi ipak mogu dovesti u svezu na temelju poznavanja odnosa među „predmetima” izvanjezične zbilje, odnosno, među pojavama koje one jezično izražavaju. Drugim riječima, članovi frazeološkog para u ovim primjerima pripadaju skupinama riječi među kojima postoje tematsko-asocijativni odnosi. Npr. riječi *krv* i *nož* nisu bliske semantički, ne sadrže iste komponente značenja, međutim, na temelju poznavanja odnosa u izvanjezičnoj zbilji, (nož je oruđe vršenja stanovite radnje, a krv je prateća pojava pri njezinom izvršenju), pojmove označene tim riječima dovodimo u svezu, pa i same riječi svrstavamo u istu skupinu. Primjeri su ovi:

boriti se na krv i nož 'biti s kim u oštrom sukobu / u velikom neprijateljstvu', *biti s kim kao luk i oči* 'ne trpjeti se, ne slagati se, ne podnositi se, živjeti u neprijateljstvu s kim', *imati štalicu i kravicu* 'imati najosnovnije za život', *i ovce i novce htjeti / željeti* 'željeti, tražiti sve, biti nezasitan, pohlepan', *ni krsta ni imena* 'posve nepoznat, bezimen'.

Kao što se vidi iz dosadašnjeg izlaganja, članovi frazeološkog para jesu riječi čija je tijesna međusobna sveza višestruko izražena, različitim jezičnim sredstvima. Ta jezična sredstva, fonološka, morfološka, tvorbeno, sintaktička i semantička, te tematsko-asocijativni odnosi, kod različitih frazema kombinirana su na različite načine. Međutim, svi navedeni tipovi podudarnosti, karakterizirajući frazeološki par riječi čine da se on iz kruga ostalih frazema i izdvaja kao posebni strukturalni tip.

Sažetak

Jasna Melvinger, Pedagoški fakultet, Osijek

UDK 801.561.8:808.61/.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 23. siječnja 1984.

Phraseological word Pairs

This paper discusses phraseological word pairs in the Croatian or Serbian language. It is concluded that the correspondence between members of phraseological word pairs is not realized on the morphological level only, but also on the phonological, and/or formative and/or syntactic, and/or semantic, and/or associative-thematic levels.